

СЕКЦІЯ 2 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.439.02:631.57

Войчак Д.А.*здобувач кафедри міжнародної економіки
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана*

СИСТЕМНА СУТНІСТЬ ТА ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ

Запропоновано авторське трактування поняття глобальної інфраструктури агропродовольчого ринку. Визначено особливості формування глобальної інфраструктури в сучасних умовах. Запропоновано концепцію дослідження глобальної інфраструктури агропродовольчого ринку через призму становлення глобальних ринків у світовій економіці. Систематизовано основні передумови для формування глобальної інфраструктури агропродовольчого ринку на сучасному етапі розвитку світової економіки.

Ключові слова: агропродовольчий ринок, глобальна інфраструктура, глобальний ринок, світова економіка.

Войчак Д.А. СИСТЕМНАЯ СУЩНОСТЬ И ПРЕДПОСЫЛКИ ФОРМИРОВАНИЯ ГЛОБАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ АГРОПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО РЫНКА

Предложена авторская трактовка понятия глобальной инфраструктуры агропродовольственного рынка. Определены особенности формирования глобальной инфраструктуры в современных условиях. Предложена концепция исследования глобальной инфраструктуры агропродовольственного рынка через призму становления глобальных рынков в мировой экономике. Систематизированы основные предпосылки для формирования глобальной инфраструктуры агропродовольственного рынка на современном этапе развития мировой экономики.

Ключевые слова: агропродовольственный рынок, глобальная инфраструктура, глобальный рынок, мировая экономика.

Voychak D.A. SYSTEM SUMMARY AND BACKGROUND OF FORMATION OF A GLOBAL INFRASTRUCTURE OF AGROFOOD MARKET

Authorial interpretation of concept of global infrastructure of agrofood market is offered. The features of forming of global infrastructure are certain in modern terms. Conception of research of global infrastructure of agrofood market is offered through the prism of becoming of global markets in a world economy. Basic pre-conditions are systematized for forming of global infrastructure of agrofood market on the modern stage of development of world economy.

Keywords: agrofood market, global infrastructure, global market, world economy.

Постановка проблеми. В останні десятиліття під впливом технічного та технологічного прогресу світова економіка характеризується прискоренням загального соціально-економічного розвитку та формуванням глобальної моделі економічного розвитку. У результаті формується глобальна інфраструктура, яка набуває все більшого значення у світовій економіці та є однією з визначальних компонентів глобального розвитку.

В економічній політиці України проблеми розвитку інфраструктури набувають першочергового значення, оскільки зрозуміло, що для росту національної економіки потрібні масштабні внутрішні інвестиції, особливо такі, які дозволяти її диверсифікувати економіку країни.

Особлива увага надалі приділятиметься реформам здатним забезпечити продовольчу безпеку України. Відповідно особливий науковий інтерес має дослідження передумов формування агропродовольчого ринку в умовах глобальних викликів і відповідне формування глобальної інфраструктури агропродовольчого ринку світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблем формування та функціонування агропродовольчого ринку займалися такі відомі вчені як Л. Абсава, О. Васильєва, Б. Губський, Д. Карич, А. Овчаренко, П. Саблук, О. Фетюхіна, О. Шпичак; проблемам формування глобальної інфраструктури присвячені праці вітчизняних та зарубіжних науковців Ю. Борко, Л. Зевін, Н. Злоказова, Є. Кочетова, І. Могільовкіна, А. Поручника, А. Рибчука, А. Філіпенко, О. Яценко та інших.

Але поглиблений монографічний аналіз показав відсутність комплексних досліджень щодо формування глобальної інфраструктури агропродовольчого ринку.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Оцінюючи дане питання доцільно звернути увагу на недостатній ступінь дослідження теоретико-методичних основ поняття «глобальна інфраструктура агропродовольчої сфери».

Метою статті стало комплексне дослідження передумов формування глобальної інфраструктури агропродовольчого ринку та її системної сутності.

Виклад основного матеріалу. Сучасні тенденції розвитку світової економіки, зумовлені глобалізацією діяльності усіх суб'єктів господарювання. Відповідно стає об'єктивно необхідною наявність глобальної інфраструктури, яка базується на інформаційних і комунікаційних технологіях, представлена новими видами транспорту, енергозберігаючими технологіями, наявними фінансовими ресурсами для їх розвитку та інноваційними підходами до використання об'єктів міжнародної інфраструктури.

Науково-технічний прогрес елементів глобальної інфраструктури більшість науковців розглядають дещо однобоко, лише в контексті зміни технологічних способів виробництва. Так, Л. Зевін, розглядаючи глобалізм та регіоналізм у контексті світових інтеграційних процесів, наголошує, що «сьогодні рівень розвитку визначається не стільки наявністю природних ресурсів та кліматичних умов, скільки науковим, технічним та інтелектуальним потенціалом, цивілізаційною орієнтацією суспільства» [1, с. 45].

А.С. Філіпенко аналізуючи глобальний характер сучасних міжнародних економічних відносин та інфраструктури звертає увагу на те, що: «Початок III тисячоліття характеризується активізацією міжнародних портфельних інвестицій, що пов'язано з диверсифікацією та лібералізацією світового фінансового ринку, із вдосконаленням його інституційної та інформаційної інфраструктур» [2, с. 411].

Основними факторами, що зумовили посилення уваги сучасних вчених та практиків до проблем інфраструктури є насамперед, зростання у світовій економіці ваги невиробничої сфери (сфери послуг). Відповідно і значення інфраструктури вже необхідно трактувати зовсім по іншому. Це вже не просто комплекс допоміжних галузей, виробництв і видів (виробнича) та населення (соціальна) інфраструктури [3, с. 15], сучасна глобальна інфраструктура – це комплекс галузей покликаних забезпечувати ефективне функціонування світової економіки.

Нерівномірне зростання чисельності населення та обсягів виробництва продукції окреслює одну з найважливіших глобальних проблем людства – продовольчу проблему. Згідно з прогнозом ФАО обсяги споживання продовольства у світі зростуть до 2020 року на 30%, що означає підвищення погектарного виходу продукції сільського господарства – на чверть і збільшення душевого виробництва продовольства приблизно на 1% кожного року [4, с. 28].

У 2007-2008 роки на світовому продовольчому ринку спостерігався значний сплеск споживчих цін. Прискорення інфляції в продовольчій сфері було зумовлено комплексом факторів:

- необхідністю в підвищенні рівня інтенсифікації в поєднанні зі зростанням цін на засоби сільськогосподарського виробництва, що призводить до значного зростання собівартості продукції;
- використання значної частини вирощених продовольчих та збільшення в структурі посівів технічних культур для виробництва біопалива;
- зростанням чисельності населення у світі із підвищенням попиту на продовольчі продукти [4, с. 30].

Відповідно особливої актуальності набуває дослідження глобальної інфраструктури агропродовольчого ринку. Сучасне трактування цього поняття є досить різноплановим, але не системним. Зокрема, Л.О. Абсава формулює основну функцію світового продовольчого ринку як забезпечення через систему транскордонного обміну взаємодії всіх елементів світової продовольчої системи й усіх ланок продовольчого ланцюга для постачання населенню планети поживних речовин, необхідних для підтримки життя [5, с. 124].

О.В. Васильєва трактує інфраструктуру агропродовольчого ринку – як комплекс підприємств конкретних видів діяльності та їх взаємодія в сфері обігу продовольчих товарів, яка забезпечує раціоналізацію товарообігу продовольчої продукції з метою максимального задоволення суб'єктів продовольчого ринку [6, с. 22].

О.Н. Фетюхіна визначає агропродовольчий ринок як посередника між сільським господарством і переробними галузями, а також між ними і споживачами продовольства. Це складно сегментована структура, особливості якої обумовлені характером пропонованого товару, його приналежністю до системи життєзабезпечення і соціальною спрямованістю. [7, с. 24].

Під терміном «агропродовольчий ринок» А.С. Овчаренко розуміє поєднання ринків: сільськогосподарської продукції, сировини та готових товарів. Місія відповідного ринку полягає в задоволенні

потреб суб'єктів ринку, якими є держава або група держав, споживачі, суб'єкти ринкової інфраструктури та суб'єкти господарювання. Особливе місце відводиться ТНК – як глобальному суб'єкту всіх міжнародних економічних відносин. Агропродовольчий ринок функціонує на загальних принципах, таких як орієнтація на споживача, свобода вибору виробника, конкурентний та комплементарний характер взаємовідносин учасників, пріоритет приватних інтересів [8].

Глобалізація розкриває можливості прискореного розвитку. У той же час, ряд чинників чинить і негативну дію. Глобальна інфраструктура самим своїм функціонуванням залучає до процесу розвитку ті галузі, господарські комплекси і цілі країни, які представляють для неї інтерес, і ігнорує інші. Ці останні опиняються в дуже скрутному становищі.

А.В. Рибчук стверджує, що глобальна виробнича інфраструктура, як нове явище в системі закономірностей розвитку світового господарства виступає результатом поглиблення міжнародного поділу праці, розширення інтернаціоналізації господарського життя та процесу транснаціоналізації в умовах глобалістичних тенденцій економічного розвитку сучасної цивілізації. І в залежності від потреб окремих секторів світової економіки формуються і функціонують підсистеми глобальної виробничої інфраструктури [9].

Розвиток глобальної інфраструктури успішно здійснюється в розвинених країнах, країнах-лідерах світової економіки. Сучасна інфраструктура розвинутих країн є найважливішою підсистемою ринкової економіки за масштабами, обсягами та характером залучених ресурсів, а також за рівнем впливу на динаміку та структуру ВВП, функціонування господарчих систем у цілому, особливо в умовах переходу до постіндустріального суспільства. Як самостійна підсистема вона властива всім національним і регіональним моделям ринкового господарства без винятку.

Для глобального агропродовольчого ринку характерні відносно насичений і стійко зростаючий попит та пропозиція на сільськогосподарську продукцію, сировину і продовольство з боку всіх учасників ринку за ціною, об'ємом, асортиментом і якістю. Має місце гнучкість економічних стосунків у ланцюжку «виробництво-споживання» сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства за наявності механізму постійного регулювання на регіональному, національному та світовому рівнях, включаючи систему заходів, що обмежують доступ на глобальний агропродовольчий ринок окремих країн чи видів продукції.

Світова агропродовольча система сформувалася в результаті розвитку міжнародної кооперації в сфері виробництва та продажу продовольства, її матеріальну основу складають агропромислові комплекси, що включають у себе виробництво засобів виробництва, сільське господарство, яке виробляє продовольчу сировину і продукти харчування та переробку і збут сільськогосподарської сировини та продовольства.

Формування світової агропродовольчої системи не тільки не усуває, але й сприяє посиленню нерівномірності розвитку національних продовольчих систем, оскільки конкуренція та поділ праці виходять на глобальний рівень. Провідною ланкою світової агропродовольчої системи є розвинуті країни через те, що для агропродовольчої сфери цих країн зовнішньоекономічні ринки стають основним чинником економічного зростання. Це знаходить своє вираження в поглибленні спеціалізації та кооперуван-

ня у виробництві продовольства, ресурсів для його виробництва, взаємному посиленню руху капіталів і технологій. Відповідно рівень розвитку світової агропродовольчої системи та їх інфраструктури має прямий вплив на рівень та інтенсивність розвитку національної (а даному випадку, української) агропродовольчої сфери [10, с. 318].

Наявність розвиненої інфраструктури сприяє безперешкодному переміщенню сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства від їх виробників до кінцевих споживачів, що враховує встановлення раціональних територіально-галузевих пропорцій, якнайповніше відповідає економічним інтересам розвитку світового агропродовольчого виробництва. У той же час відзначається відносно розвинений рівень самоорганізації виробників сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства.

Агропродовольчий ринок є складно сегментованою структурою, що має сукупність специфічних властивостей, обумовлених особливостями формування попиту і пропозиції продовольства, з урахування соціальних факторів.

Відповідно глобальний агропродовольчий ринок – це складна соціально-економічна система з емерджентним ефектом у вигляді конкурентних переваг, ключові елементи якої представлені попитом, що описує платоспроможну потребу в агропродовольчих товарах, і їх пропозицією на світових ринках.

Емерджентний ефект цієї системи представлений конкурентними перевагами агропродовольчого ринку в сукупності його статичних і динамічних характеристик: створення умов для забезпечення ефективного використання чинників виробництва агропродовольчої продукції; можливості збільшення асортиментної пропозиції агропродовольчих товарів; забезпечення пріоритетності вітчизняних виробників продовольства в умовах глобалізації.

Відповідно ми пропонуємо трактувати поняття глобальної інфраструктури агропродовольчого ринку як системи інституцій наднаціонального рівня, що забезпечують взаємозв'язок між структурними елементами глобального агропродовольчого ринку та сприяють безперервному процесу відтворення та ефективного функціонування агропродовольчого ринку в умовах глобалізації.

До особливостей глобальної інфраструктури агропродовольчої ринку можна віднести:

- обслуговуючу суть, тобто галузі інфраструктури не створюють матеріальних цінностей, а забезпечують умови для виробництва та реалізації продовольства, формуючи необхідний рівень світової продовольчої безпеки;

- інфраструктурна місткість агропродовольчого ринку, напряму залежить від рівня розвитку інфраструктури, яка формує передумови для подальшого розвитку галузі та її модернізації;

- нерівномірність розвитку, тобто інфраструктурні галузі відрізняються між собою і за загальним рівнем розвитку. У межах кожної окремої галузі (виробничою, соціальною і тому подібне) об'єкти інфраструктури також відрізняються відповідно до рівня розвитку країн, регіонів і підприємств;

- труднощі при визначенні кількісних параметрів, а саме одна частина елементів інфраструктури піддається кількісній оцінці, інша – ні;

- інфраструктура є основою для перспективного розвитку глобального агропродовольчого ринку.

Враховуючи сутність та особливості формування глобальної інфраструктури агропродовольчого ринку нами запропоновано концепцію дослідження глобальної інфраструктури агропродовольчого ринку через призму становлення глобальних ринків у світовій економіці (рис. 1).

Ми маємо на меті дослідити основні аспекти формування та розвитку глобальної інфраструктури агропродовольчого ринку, тобто поєднати їх структурні елементи, проаналізувати взаємозалежність між організацією та використанням економічних передумов виробництва, його природними факторами, попитом та пропозицією, поєднавши при цьому теоретичний, методичний та практичний концепт дослідження.

Ми вважаємо, що функція по створенню загальних умов для організації відтворювального процесу у світовому господарстві належать глобальній інфраструктурі, що і є її основною ознакою. Відповідно інтеграція всіх елементів глобального агропродовольчого ринку стає основою для забезпечення світової продовольчої безпеки.

На думку О.М. Яценко передумови становлення глобального агропродовольчого ринку обумовлюють цілі, методи управління, стратегії і тактики, маркетинговий інструментарій, конкурентну поведінку і логіку ведення агробізнесу на конкретному сегменті ринку. Глобальна гіперконкуренція зумовлює необхідність застосування якісно нових підходів і методів ведення бізнесу, що часто спонукає експорторієнтованих суб'єктів господарювання до створення глобальних організаційних структур на кооперативних засадах. Результатом таких дій стає виникнення гло-

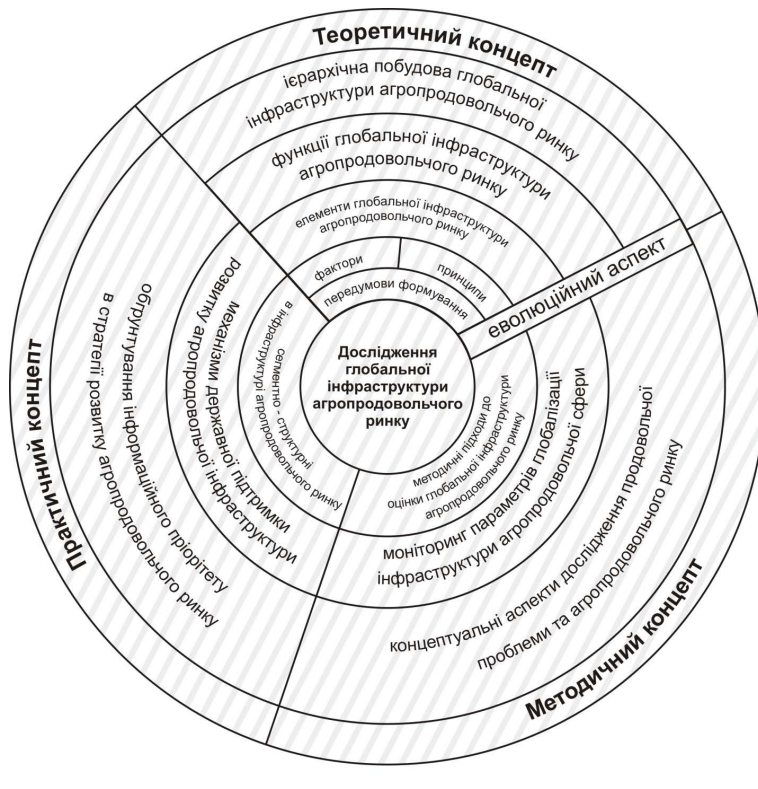

Рис. 1. Концепція дослідження глобальної інфраструктури агропродовольчого ринку

Джерело: авторська розробка

бальних економічних інституцій, які мають визначальний вплив на світовому ринку [11, с. 75].

Ми вважаємо, що на сучасному етапі розвитку світової економіки основними передумовами для формування глобальної інфраструктури агропродовольчого ринку є:

– посилення інтернаціоналізації виробництва, яка характеризується постійним кількісним зростанням, розвитком виробничо-інвестиційної діяльності, створенням міжнародних економічних комплексів;

– провідна роль у світовій економічній системі належить транснаціональним корпораціям та транснаціональним банкам;

– сучасні тенденції в міжнародному поділі праці, створюють об'єктивну необхідність у формуванні глобальної інфраструктури;

– відкритість національних економік, свобода торгівлі, лібералізація міжнародного обміну;

– активна діяльність наднаціональних глобальних організацій (МВФ, Світовий Банк, СОТ і т.д.) та постійні нарікання щодо ефективності їх діяльності.

Всі зазначені вище передумови створюють підґрунтя щодо необхідності формування глобальної інфраструктури агропродовольчого ринку, здатної вирішувати проблеми регулювання торгівельних та логістичних систем, формування антикризових резервів та запасів продовольства, що в кінцевому підсумку дозволить вирішити одну з найважливіших глобальних проблем сучасності – проблему світової продовольчої безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зевин Л.З. Глобализм и регионализм в контексте экономического роста / Л.З. Зевин // *Мировая экономика и международные отношения* : научн. журнал. – 2009. – № 6. – С. 43-53.
2. Філіпенко А.С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність. – К.: Знання, 2007 р. – С. 730.
3. Жамин В.А. Инфраструктура при социализме / В.А. Жамин // *Вопросы экономики*. – 1997. – № 2. – С. 14–23.
4. Стратегія розвитку України в період до 2020 року // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.dsaua.org/index.php?option=com_content&view=article&id=90:-2020-&catid=36:2010-09-13-13-04-19&Itemid=70&lang=ru.
5. Абсава Л.О. Формування глобального продовольчого ринку / Л.О. Абсава // *Економіка АПК*. – 2009. – № 5. – С. 122-127
6. Васильева Е.В. Формирование инфраструктуры современного агропродовольственного рынка: автореф. дисс. на соискание учен. степени докт. экон. наук: 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (Экономика, организация и управление предприятиями, отраслями и комплексами АПК и сельское хозяйство)» / Елена Васильевна Васильева. – Саратов, 2010. – 45 с.
7. Фетюхина О.Н. Функционирование и развитие агропродовольственного рынка России в условиях глобализации: теория, методология, практика: автореф. дис. д-ра экон. наук. Ставрополь, 2011. – 46 с.
8. Овчаренко А.С. Кон'юнктура світового агропродовольчого ринку / А.С. Овчаренко // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/3272/1/Ovcharenko_Koniunktura_svitovoho_ahroprodovolchoho.pdf.
9. Рибчук А.В. Глобальна виробнича інфраструктура в системі закономірностей світового господарства / А.В. Рибчук // *Проблемы материальной культуры* – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/33265/21-Rubchuk.pdf?sequence=1>.
10. Стройко Т.В. Теоретико-методичні підходи до аналізу інфраструктури агропродовольчої сфери / Т.В. Стройко // *Економічний аналіз: зб. наук. праць – Тернопіль: ВПЦ ТНЕУ «Економічна думка», 2011. – Вип. 9. – Частина 1. – С. 317-320.*
11. Яценко О.М. Глобалізаційні детермінанти розвитку сировинних ринків. / О.М. Яценко // *Міжнародна економічна політика* – 2013. – № 2(19). – С. 66-99.